

84(2Р-Баи) 2

С 15726

Б 182

82

С 15726

АЛИ БАЙЗУЛЛА

ЖАННГАН ЖУЛДУЗЛА

48 V
АЛИ БАЙЗУЛЛА

ЖАННҒАН ЖУЛДУЗЛА

НАЗМУЛА

«ЭЛЬБРУС» КИТАП БАСМА
НАЛЬЧИК · 1985

С (Балк) 1)
Б 182

Б $\frac{4702100000-119}{М 125 (03)-85}$ 45-85

© «Эльбрус» китап басма, 1985 ж.

ЖАРАЛЫ СОЛДАТ

* * *

Наратым, эменим, бусагъым, къайыным,
сиз жазда кёгергенча жылы желледе,
мангылай къыйынны кълуму къыйыны
озгъанлай жашагъанма алгъын кюнледе.

Наратым, эменим, бусагъым, къайыным,
сиз жайда жашнагъанча, тургъанма жырлай,
кълуму къыйыны бла мангылай къыйыным,
боюнса ёгюзлеча, бирге баргъанлай.

Наратым, эменим, бусагъым, къайыным,
сиз кюзде къларалгъанча мылы желледе,
кълуму къыйынын мангылай къыйыным
озгъанлай — къыйналама мен бюгюнледе.

Наратым, эменим, бусагъым, къайыным,
сиз кышда сюелгенча боран желлеге,
кълартайгъан кюнюмде, таркълыйп къыйыным,
мен сизден юйренникме уллу тълумге!

Заманланы бешиклери

Тынчлыкъны Бешиги... Бёлендим да анда,
анамы кьойнунда жукъладым бир кесек.
Уянып, сарнагъан эдим танг алада,
кьычырды да къара кийимли бир мёлек...

Къайгъыны Бешиги... Жукълагъанма анда
кёп кюнню, кьюгъа батылгъанча челек.
Уянып, кьюуанган эдим мен узакъда,
кьычырды да шо акъ кийимли бир мёлек!

Бушууну Бешиги, бёлетесе мени,
заманнга айтдыра алдаулу жырланы:
жукълаялмайма, кьысмайма мен кёзлени —
шо кимге ышангын бу сыйлы Дуньяны?!

Ёлюмню Бешиги, жукълатырса мени,
кёплени жукълатханча къабыр тёшледе, —
жукълатмазса — кюрешме! — сен акъ мёлекни,
шо къара мёлекни жукълатсанг да менде!

Прометей

Деу шынжыр бла къаты кысылыпма
журтума — Бахсанда таулагъа.

Мен, ёлсем да, ала бла къллыкъма,

Прометейча жатып къаягъа.

Айырмаз аладан файгъамбар да,

Тейрини да кючю айырмаз!

Суулары, къаясы да — къадарды,

айырыр кюч бир зат табалмаз!

Дуньяны юсюнде кыйынлыкъмы
не кзууанчмы мен дайым кёрлюк! —

Къаяда Прометейча къллыкъма,

къапланып. Олду, алан, эрлик!

Деу шынжыр бла къаты кысылыпма

Бахсанны башында таулагъа.

Мен, ёлсем да, ала бла къллыкъма,

Гапалауча къарай алагъа!

Мудахлыкъны тенгизи

*Брест къаланы къоруулай жигит ёлген
гвардиялы сержант Байзуллаланы Узеирни
жашы Темиркъаннга эм Уллу Ата журт
урушда жоюлгъан Жигитлеге жоралайма.*

Жюрюйме мен терен жукъулада,
урама мен къызыл къанатланы жашил желге;
кёзлерими гюлю букъулада
кюмюш чарсын бергенди замансыз ёлгенлеге.

Замансызлай ёлюп, кетип — къалай
жюзе болурсуз сиз къара, терен тенгизимде?
Учалла булутла да учхалай,
Къызыл Чыгъыш, къанлы Батыш — сизни
эсигизде.

Мудахлыкъны къара тенгизинде
жюзедиле эсгериуню къайгъы къайыкълары.
Кёреме: аланы ичлеринде
жиляйдыла Ийнаныуну эски Жомакълары.

Къазауатда туудум да, дуньяда
ачы ачий кёргенме жумулгъан кёзюгюзню.
Табалмайма тарих аулакълада
кырдык санлы, кырдык бетли татлы
сёзюгюзню.

Таугъа-тюзге эринмей къарадым:
табалмадым атыгъызны шахарлада, элде.
Табалмай, кёздreyюк бла марадым
заманланы

жабалакъда, чапыракъ тюшген кюзде.

Ёнюгюзню къанат тауушлары
бугъадыла чапыракълада, къумда, къарда,
кёлде.

Малгъунланы къагъыт багушлары
тунчукъдурадыла сизни жарлы жерни
кенглеринде.

Мудахлыкъны къарады тенгизи.
Батдырма, тенгиз, сен боранында
къайыкъланы!

Багушланы аманды ийиси,
тунчукъдурады ол бийик жырын Батырланы.

Жашил желде — тартыу бла сызгъырыу!
Манга дунья макъамланы берелле жулдузла.
Бирде уа къоймайын менде къарыу,
къара кёкден жауадыла башым тенгли бузла.

Мудахлыкъны къарады тенгизи.
Жиляйма мен аны зыккыл къая жагъасында.
Балны, отну, гюлюню да ийиси
жаннет ийислеридиле аны боранында.

Кеме ишлей, жиляйма жагъада.
Батылмагъыз, Ийнаныуну эски Жомакълары!
Жулдуз жауун жауады ахшамда.
Мудах эсгериуле — кечелени артмакълары.

Тамырла

Терендедиле, жер тубюнде, тамырла —
терегим а жашнайды, чагъады кюнде:
тамырла ёмюргеми алай къалырла,
булутну, жулдузну да кёралмай кёкде?

Халкъымы тереги, сен ёсдюнг таулада,—
азаплы ёлюмню (ийнанама анга!)
бир затха тергемез эдим мен дуняда,
бир тамыр болалсам эдим, жаным, санга!

Халкъымы жангыдан чапрагъан тереги,
сагъышым болушсун да санга чагъаргъа —
бир затны да излемей тохтар жүрегим:
не зат барды жетерча ма ол къадаргъа?!

Буз тенгиз

А д а м:

— Неден болгъан болур сууунг тузлу,
Бузлу Шимал тенгиз?

Т е н г и з:

— Чексиз къайгъыладан ачып,
ачы жилимукъдан болгъан болур.

А д а м:

— Солур жүрегимде жарсыу.
Асыу къайдады дунияда?

Т е н г и з:

— Жулдузлада. Узакъ бийикледе.

А д а м:

— Кийикледе болгъан ачыу
къачыу жолда барады жанынга.
Туманынга шарайыбынг а бармыды сени?

Т е н г и з:

— Мени мудахлыгъымды ол туман.

А д а м:

— Тырман этер затынг а неди дунияда?

Т е н г и з:

— Аулакълада сарнайды кѡагъанакъ.

А д а м:

— Аулакъ ёшюнюнде ана кѡабыр.
Сабыр болурунгу тилейме мен.

Т е н г и з:

— Излейме мен алгъын чабакъчыны
сёзюн.

А д а м:

— Ёзю угъай, таурухлары да жокъ.

Т е н г и з:

— Да окъ чачдымы умутун?

А д а м:

— Бутун кѡурушдургъан сууукъ...

Тенгизча, кёк — терен, чексиз,
бу кёк ушайды умутха!
Шош тынгылайды Буз тенгиз
кёкде патруль самолётха.

(Гаргантюа, сени кѡарнынг
жулдузлагъа жетген кюнде,
суугъуч кирик, болур сыртым,
жашай келсем Бештау Элде.

Ары дери уа мен — палах
дунья уруш ачханлагъа!
Нартюх, будай берген тала,
жулдуз бетли адамлагъа!..)

(Ма, ал! Халал кефчиледен
береме бек уллу салам
санга, акъыл бийикледен
эсе бийик Омар Хайям...)

(Ма сен а? Тынч сюрюулени
алгъышына намыс сен эт,
тюшлеринде дантеслени
элгендирген бийик поэт!..)

(О, Айдамар шауданында
сёзю батхан чынтты жырчы,
мор ёгюзню аркъасында
сарнайды ауананг ачы...)

Поэзия, сен Жер эсенг,
къуллукъ эте туманында,
жашайма, чабакъчынгча, мен
тенгизинги жагъасында.

Адамлыкъ

Керим Отаровха.

«Суулача болурма!» — дедим да,
тѣшден энишге къапландым:
тюзле табагъа сюркелдим да,
гыйы ташлагъа абындым.
«Къушлача болурма!» — дедим да,
бийик таулагъа ёрледим:
андан да ары ёрледим да,
айгъа тѣппеми жетдирдим.
«Кёллеча болурма!» — дедим да,
дуния сагъышын унутдум:
«Кёлге ушадым!» — деп кюлдюм да,
Кюнню отунда къурудум.
«Кийикча болурма!» — дедим да,
тауда, агъачда айландым:
алай уучудан элгендим да,
кийик терими ташладым.

Суула да суулача саркъалла,
учалла къушла бийикде,
кёлле да кёллеча туралла,
къоркъуу да къалды кийикде.
Ма мен а, адамча, турама —
жашайма, ишлейме дайым.
«Сен кимсе?» — деп бир да сурама,
Бийик Адамлыкъды атым!

Сынымда боллукъ назмула

Мен таш эдим, топракъ эдим, жулдуз эдим,
Чирик кёлде жияй тургъан кьундуз эдим,

мен буз эдим, мен суу эдим, мен от эдим,
темир эдим — сыйдам эдим, мен тот эдим,

мен къан эдим, мен эт эдим, сюек эдим,
батыр эдим, тири эдим, тёммек эдим,

аман эдим, иги эдим, ма энди кёр! —
Бир затымы да кьоймай, букьдургъанды кёр.

Жангыз да жүрегим сыйынмады кёрге —
аны санга кьойгъанма, А д а м, нёгерге!

* * *

Алгъынча дайым жаз келсин —
кырдык чыкъсын, чакъсын терек.
Къудурет бизге къууанч берсин! —
неден да олду бек керек!

Алгъынча дайым жай келсин
бизни таулу арбазлагъа:
будай битсин, хууан бишсин,
къууат бере бахчалагъа!

Алгъынча дайым кюз келсин —
нартла кѳрген жауун жаууп,
ѳлюмсюзлюк умут берсин,
къысыр къаяланы жуууп!

Алгъынча дайым къыш келсин
манга, санга бла хар кимге —
къарны тазалыгъын берсин,
къара къонмазча жүрекге!

1

Ашыра кечелени,
 мен сордум эрттенлеге:
 «Кимди кьоймагъан сени
 мен жарлыны сюерге?..»
 «Сен кесингсе! Сен кесинг!..» —
 дегенде эрттенлерим,
 къарангы болду эсим,
 жиямсырап кёзлерим.

2

Кёп ашырдым кюнлени,
 соргъанлай кечелеге:
 «Кимди кьоймагъан бизни
 бир тюшлени кёрюрге?..»
 «Сен кесингсе! Сен кесинг!..» —
 дедиле да кечеле,
 кесимден кесим безип,
 къалдым санга термиле.

Каз.-Балк. республиканская научная

библиотека

Л. М. К.

Каз. яз. Нептос

* * *

Таза аяз ургъан заманлада,
къымылдата аулакъ кырдыкланы,
жюрегибиз сезеди жашауда
бизге айтылмагъан жомакъланы!

Таза аяз ургъан заманлада
ачыкъды жашауну сезимлигим:
эки жюз жыл турлукъча дуньяда,
къууанч эте, урады жюрегим.

Таза аяз ургъан заманлада
иги умут келеди эсиме:
серлик, итлик кетгенча жашаудан
кёрюнюучюдю дайым кёзюме!

Таза аяз ургъан заманлада
алай ариу къарайма мен санга,
сенден сора бир къыз да дуньяда
жашамагъанча кёрюнюп манга!

Жаралы солдат

Къарлы аулакъ,
акъ аулакъ.

Алаша кѣк,
къара кѣк.
Къара кѣкню тубюнде,
акъ аулакъны юсюнде
жатады жаралы солдат.

Акъ аулакъ,
къара кѣк.
(Киши да жокъ жараларын
байларгъа.)

Ёлюм келди,
анасы болуп, жанына.
Айтды анга солдат:
— Алдамазса.
Эртте ёлдю мени анам...

Къарлы аулакъ,
алаша кѣк.
(Сюркеледи солдат, сюркеледи
алгъа.)

Ёлюм келди,
атасы болуп, аллына.
Айтды анга солдат:

— Алдамазса.
Эртте ёлдю мени атам
къая жухда
состар ташны жанында...

Акъ аулакъ,
къара кёк.
(Автоматха тыяна барады солдат.)

Ёлюм келди,
къарындашы болуп, жанына.
Анга да айтды солдат:
— Алдамазса.
Мени кибик,
къара кёкню тубюнде,
акъ аулакъны юсюнде
къалгъанды жангыз къарындашым.
Бир ахлум да
жокъду дуняда
къара кёкден бла акъ аулакъдан башха.

Ышарды да Ё л ю м,
ызына кетди Ё л ю м.

Къарлы аулакъ,
алаша кёк.

Ёлюм келди,
суйген къызы болуп, жанына.
Айтды анга солдат:
— Къалай келдинг, жаным, бери?
Жети жара,
жети кече кибик,
жети къара жамчы
атхандыла юсюме.

Къалай тешдинг,
акъ кёгюрчюном,
чексиз,

кыйырсыз
къара кечелени?!

Башымы

тобукъларынга салып,
бир солуюм, жаным...

А к ъ а у л а к ъ,
к ъ а р а к ѳ к.

(Жатады солдат аулакѳга
сыртындан.)

Кѳп жылланы къарайды
ѳлген солдат кѳкге...

Ай кѳкде болса,
эки кѳзю айла болуп,
къарайдыла жерден...

Кюн кѳкде болса,
эки кѳзю кюнле болуп,
къарайдыла жерден,
къарайдыла кѳкге.
Эртте ѳлген солдат,
къазауатда ѳлген С о л д а т.

(Бизни эсибизде уа:
къара кѳкню тубюнде,
акъ аулакѳны юсюнде,
автоматына тыяна,
Батыш таба
ѳртен алѳан шахарланы жаны бла
барады жаралы солдат!..)

К ъ а р л ы а у л а к ъ,
а л а ш а к ѳ к.

* * *

Къоркъакъ алгъа урур.

Н а р т с ѳ з

Къоркъма къардан да, буздан да;
къоркъма осуй замандан;
къоркъма ачдан, сууукъдан да;
къоркъма тилчи амандан;
къоркъма къанлы мурдардан да;
къоркъма тели батырдан;
къоркъма окъдан, къамадан да,—
къоркъ хыйлачы къоркъакъдан!

Олду адам хужурлукъ да,
олду кефлик, зийналыкъ,
олду сабий жилямукъ да,
олду дунья начаслыкъ,
олду уруш къозгъаучу да,
олду къырслыкъ бла жутлукъ,
олду аман назмучу да,
олду да — фахмусузлукъ!

* * *

Тауланы агъаргъан башлары
тиреледиле боз кёкlege,
жюрекни багъалы затлары
кетдиле да сени бла бирге.
Бек сууукъдула бюгюн желле,
сызгъырадыла акъ тюзlege,
жюрекни жырлатхан сезимле
кетдиле да сени бла бирге.
Къараладыла кыыш булутла,
сууукълукъ къадалгъанды жерге,
жюрекни жылытхан умутла
кетдиле да сени бла бирге.
Жукъусуздула кечелерим,
эс да бурмайма мен тёшекге,
жюрекни алдаучу тюшлерим
кетдиле да сени бла бирге.
Жулдузлу ауазым алгъышла
эталырмы алгъынча Жерге,
жюрекни жапсаргъан сагъышла
кетдиле да сени бла бирге.

* * *

Нени излей, кимге сарнайса
туманында жукъуланы?
Сен кесинги кесинг алдайса.—
Борчуму барды дуньяны?

Жалгъан сагъышланы кютесе,
къойчу кютгенча къойланы.
Сен бошуна тырман этесе:
борчуму барды дуньяны?

Заманланы жели келликди,
сынсытдыра жерни-ташны:
харам харамлыгъын кёрлюкдю —
борчуму барды дуньяны?

Солдат ынчхайды — тегюледи
сууукъ къаргъа къызыл къаны.
Аныча азмы жан ёледи?
Борчуму барды дуньяны?..

Жарсыйма, жаным, мен санга да —
букъдур, кёргюзтме жараны:
насып келир... Санга, манга да
борчу уллуду дуньяны...

* * *

Сагъыш этеме —
 сагъышымы,
 сагъышынгы,
сагъышларыгъызны этеме.
Битеу Жерни сагъышларын эте,
сизни ючюн да мен сагъыш этеме.

Жарсыу этеме —
 жарсыууму,
 жарсыуунгу,
жарсыуларыгъызны этеме.
Битеу Жерни жарсыуларын эте,
сизни ючюн да мен жарсыу этеме.

Анама айтылгъан баллада

Бирде жауун жауады,
бирде жауады къар.
Биреу ийнек сауады,
биреу анга къарар.

Бирде аулакъ къарады,
бирде уа — чиммакъ-акъ.
Биреу хыны барады,
биреу барады сакъ.

Биреу къууанч кѳреди,
биреу — палах кѳысып.
Бирге къайгъы тѳреди,
бирге уа — той, насып.

Бизни юйге (кѳрелле
сыйлы шуѳхларым!)
къолтукълашып кирелле
къууанч бла палахым.

Бири тѳрге чыгъады,
бири уа — столума.
Бири манга багъады,
бири уа — анама.

Къууанч: «Къурутма, — дейди, —
жомакъ бла муратны...»
Палах: «Унутма, — дейди, —
ѳлюм бла Къартлыкъны...»

Жырлайма мен, кѣурутмай
жомакъ бла муратны.
Жарсыйса сен, унутмай
Елюм бла Кѣартлыкъны.

Бирде дуня кѣарады,
бирде уа, тауча, акъ.
Жашау алай барады,
барады, анам, сакъ.

* * *

«Заман озады», — дедиле манга,
«Ненге къарап тураса?» — дедиле:
ашыкъмайын къарайма туманнга —
ашыкъгъанла неге тюбедиле?

Махтасала, келеди эсиме
жерни дерси. Шагъатдыла таула:
махтанмайын, къарайма кесиме —
махтаннганла къайда къабылдыла?

«Аманса!» — де манга, бир зат айтмам,
ашыкъмайма жууап къайтарыгъа.
Ашыгъышлы сёзню санга атмам,
ауур ташны атханча къаргъагъа.

Ашыкъма, жаным, бош тюнгюльорге,
ашыкъма кесинги сууутургъа:
ашыкъмай эсем бюгюн сюерге,
сюйсем да ашыкъмам унутургъа.

* * *

*«Если я заболею, к врачам обращаться
не стану...».*

Я. С м е л я к о в.

Рахын болуп жатсам, желни
иерсиз сиз терезеден:
сабан ийис этген жерни
эслерме жел юфгюрюуде.

Ёлген сагъатымда желге
ачарсыз сиз эшиклени:
ол келтирир мудах юйге
мен тас этген эрттенлени.

Сала туруп мени кёрге,
ашыкъмагъыз басдырыгъа.
Келден айтырма мен желге:
— Эркин сызгъыр къаялагъа!..

Басдырсала мени жерге,
жиляма сен къабырлада:
танг алада ёлген желге
адам ушайды дуньяда.

Сени бла. Сенсиз.

1

Сенсиз (локъман, закий болсам да,
терслик къалаланы ойсам да,
дуњья къууанчладан тойсам да!) —
насып болмаз.

Сенсиз (жулдузлагъа учсам да,
шылаплыкъгъа дарман тапсам да,
дуњья махтаулукъну алсам да!) —
насып болмаз.

2

Сени бла (бек жарлы болсам да,
азапланы сынай турсам да,
бушуулада сарнай турсам да!) —
насып болур!

Сени бла (жесирлик кёрсем да,
жангыз бир жыл жашап ёлсем да,
таслыкъ туманына кирсем да!) —
насып болур!

Зангырдагъан баллада

(Вийонну ахыр сёзю)

Манга къара чагъырны къуйдула да,
эсгереме
ала унутхан
халкъымы къара кюнлерин.

(Къырлада — обала.)

Кеслери уа акъ чагъырны ичдиле
Манга къызыл чагъырны къуйдула да,
кёреме —

босагъамы аллында
ажашып сюелген
къанлымы къанлысын.

(Таулада — обала.)

Кеслери уа акъ чагъырны ичдиле.

Манга аракъы къуйдула да:
«Тюйюш», — деп, шимал табагъа бурдула.
(Къанымы сюрте бетимден,
ызыма къайытсам,
«къоркъакъ» дерле атыма,
тутмакъгъа атарла.
Андан эсе былайда ёлейим...)

Кеслери уа шаудан сууну ичдиле.

О, сылхырла!

Бир кюн бир

келлик тёлюле

къара къаргъышны,

къанлы таш этип,

сиз жатхан къабырла табагъа сызарла!

О манга ушарыкъ насыплы Эскертме!

* * *

Сызгыра эди жел ожакъда,
сызгыра эди жел арбазда,
сызгыра эди жел орамда,
сызгыра эди жел тарлада,
сызгыра эди жел аулакъда,
сызгыра эди сау дуняда!

Бюгюн шошду: жерде — тынглауукъ,
жулдузла да кёкде — тынглауукъ:
узакъгъа, тийреге да — зауукъ,
вллугъа, гитчеге да — зауукъ.

Ишлейди — ун этеди, тирмен.
Сангырауму болгъанма да мен?!
Сызгыра болур жел ожакъда,
сызгыра болур жел арбазда,
сызгыра болур жел орамда,
сызгыра болур жел тарлада,
сызгыра болур жел аулакъда,
сызгыра болур жел дуняда!

* * *

Эшите эдим шош хапарны,
эшите эдим шош жомакъны...

Кѣп кере кырдыкла чыкъдыла,
кѣп кере терекле чакъдыла.
Кюн чыгъа эди, ай да — алай!
Кѣм-кѣк кѣк тангларым атдыла,
Не хайырды?

Булбулча жырлай,
кюнлерим, айларым батдыла.

Эшитеме ачы хапарны,
Эшитеме ачы жомакъны.

* * *

Жазда жауунла жаудула да,
сенсиз кырдыкла чыкъдыла.
Сенсиз кетдиле чыпчыкъла да,
сенсиз терекле чакъдыла.

Сенсиз ашырдым жазланы.

Сенсиз къызарып баллиле да,
сенсиз бишдиле харбызла.
Сенсиз эдиле ингирле да,
сенсиз эдиле жулдузла.

Сенсиз ашырдым жайланы.

Мудах кёллеге да, жерге да
желле чапыракъ сепдиле.
Сенсиз къарагъанма кёкге да —
сенсиз зурнукла кетдиле.

Сенсиз ашырдым къачланы.

Кюмюш жомагъымча, къарла да
сенсиз эдиле сыртлада:
къарлы эдиле сагъышла да
сенсиз жашагъан дуниямда.

Сенсиз ашырдым къышланы.

Сюйген жашынг, жаным, къаяды —
шибля отлада кюйюлген.
Тюберме... Жангыз да дуняды
бизни арада сюелген.

Сенсиз ашырдым жылланы...

Тауланы ауана балладасы

Малкъар садакъ атса,
Холам жерге кёмер.
(Алайды не да: жер алса,
болурма мен кёмюр...)

Чегем аны жерден алыр,
Бахсан жырлар аны.
Жерни тамырында да бардырыр
бызынгычы таулу къанын.

О, хар къая энчилиги!
Бийнёгерни ахыр сагъатында,
аны тёппе кекелчиги —
Қъабартыны къучагъында.

(Неге да мен болдум хазыр —
жолда жулдуз желим жетди!)
Қъарачайдан чыкъды да жыр,
Бахсан тарда уя этди.

(Эй, алан! Хайда, кетейик! —
Кёкге къарайды ай тауум.
Қъоркъурча да туююлдю бу бийик,
кёзлерими ауун алса жулдуз желим!)

Дуркъулагъа батдынг, Чылмас элим!
Қъарачайны жулдузлары,
Бахсан тарны къундузлары.

Чегем къаялада жумарукъла!
Малкъар таргъамы учарла?
Бызынгыгъамы къонарла?
Холам тардамы жашарла?..

Шо тас болгъанча атасы,
Қъабаргыны тюзлеринде
Бештау Элни ауанасы
жортады бурунгулу желде.

Бурунгулу желде,
жулдузлары болгъан желде,
булутланы тешип,
къаялары кёкге жетген жерде!

Къажаулыкъну балладасы

Элияла чакъгъан дуньялада
чакъгъан терек, кюйген терек да барды:
алай а жүрегим дайым да тарды —
элияла чакъгъан заманлада
габу басхан Бахсан къаялада
дунья уруш баргъанча, жукъумда
кёрюнселе кюйсюз шартла манга —
мамырлыкъны сюйген жарлы жаннга.

Элияла чакъгъан дуньялада
ёлген да барды, ёлмеген да барды;
алай а сур дуньям кёлюмча тарды —
Элияла чакъгъан заманлада
кёреме да кече тюшлеримде
чучхур тауушлу тау Чегемимде
дунья уруш баргъанча. Ол чакъда
жукъу, тынчлыкъ да жокъ жашауумда.

Элияла чакъгъан дуньялада
къоркъгъан да барды, къоркъмагъан да
барды:

Алай а сагъышым, дуньямча, тарды —
Элияла чакъгъан заманлада
кёреме да къайгъы тюшлеримде
Малкъар тарны Чирик кёллеринде
дунья уруш баргъанча. Таулагъа
къарай, къайгъы этеме дуньягъа.

Элияла чакъгъан дуньялада
ишлей тургъан, бичел адам да барды:
Алай ишим, сагъышларымча, тарды —
элияла чакъгъан заманлада
мен эшитеме да кече жукъулада,
топла урун, Холам къаялада
дунья уруш баргъанча... Уянып
турама, кесимден да уялып.

Элияла чакъгъан дуньялада
жарлы адам, жанлы мурдар да барды:
аны ючюнмю жашауум да тарды
элияла чакъгъан заманлада?!
Бызынгыны къарлы тауларында,
аны таурух жуугъан ташларында
дунья уруш баргъанча кёрюнюп,
тангнга чыгъама, минг кере ёлюп!

Элияла чакъгъан дуньялада
чакъгъан дунья чагъа турур манга да...
Сейир этерча жашаугъа, санга да
элияла чакъгъан заманлада,
уянмайын кече ортасында
башха жулдузланы арасында
кёрюнмей жукъунгда кюйсюз тюшле,
мамыр тангнга тынчлыкъ бла тюбеше
турлукъ заманларынг болур алда.
Жашайма мен да, алан, бу халда:
«Кюйсюзлюкню хорлар, — деп, — игилик,
кёрюп болмазлыкъны уа — суймеклик!..»

* * *

Къыйынды жангы сѣз айтхан дуньяда,
къыйынды эски сѣзлени къатлагъан да;
къыйынды жангыз кийикге талада,
къыйынды сюрюу бла анга отлагъан да;

къыйынды сууукъ, мыстысыз жазгъаннга,
къыйынды уллу фахмусу болгъаннга да;
къыйынды жолда шуѣхсуз баргъаннга,
къыйынды шуѣх бла бирге баргъаннга да;

къыйынды тилкъау, сангырау харииге;
къыйынды жолда абынган сокъургъа да;
къыйынды суратча эссиз телиге,
къыйынды эсли, акъылман гуппургъа да;

къыйынды кѣкде ажашхан жулдузгъа;
къыйынды ташха да, суугъа да, айгъа да;
къыйынды жайны хорлагъан сууукъгъа,
къыйынды къышны хорлагъан жылыугъа да!..

Къыйынды бизге атылгъан сауутха,
къыйынды шо биз атдыргъан сауутха да!

Юлюшюм

Танг,
танг алада,
танг алада кёрдюм,
танг алада кёрдюм сени,
танг алада кёрдюм сени тюшюмде.

Тюнюмде, тюшюмде унутулмай,
суууталмай
къанымы, жанымы,
таралама, къаралама
суймекликден, кюсемекликден!

Танг. Танг алада. Тюшюмде.
О насыплы тюшюм!..

Кюндюз. Кюн ортада. Тюнюмде.
Сенсиз жашау — ажал юлюшюм!
О!
Къаядан чынгылгъа
мен сызмагъан юлюшюм!

Жер баллада

Мен кетерме — къарла къалырла,
мен кетерме — тарла къалырла,
къарланы ийиси да къалыр,
тарланы иеси да къалыр.

Мен кетерме — къая башлада
жашнагъан хансчыкъла къалырла.
Мен кетерме — бууакъ кышлада
ойнагъан жашчыкъла къалырла.

Мен кетерме. Мен кетмей къалмам.
Аскерле барырла парадда.
Мен къаты жукъудан уянмам
хоразла кычыргъан сагъатда.

Мен кетерме — жулдуз да жанар.
Мен кетерме — ёгюз да къанар.
Айланыр дуньяда суюмеклик,
ташадан да чыгъар эркинлик.

Таулуну кыууанчы къаралыр —
ананы тамагъы таралыр.
Булутлу болурла умутла,
умутлу болурла булутла.

Алимле, ишчиле кетдиле,
патчахла бла ханла ёлдюле.

Мен кетсем да, боллукъду алай:
къыш — къышлай, жазларым а —
жазлай.

Къуранны жазыуу — ташлада,
ёмюрлюк тынчайуу — жашлада.
Биямукъ къуюлгъан адырла —
жорлары бюгюлген къабырла.

Мен кетсем, урушла болурла,—
арыгъан солдатла солурла
гранатла сызлагъан окопда,
кырдыкда, оюлгъан баулада.

Махтаулуку! — окъладан ёлгеннге,
Махтаулуку! — топладан ёлгеннге:
алгъышлыды жолу жигитни —
урушну, палахны кёргенни!

Мен кетерме — къалыр дуньяда
адамны бу эски ниети:
зангырдау ауазлача тауда,
А л а м н ы жарытады бетин!

Жаралы тюзлени тюзетир
хорламлы Журтуму адамы.
Адамлыкъ жолланы кёргюзтюр
поэтни файгъамбар къаламы.

Къабырым оюлса да, кетсем,—
дукъумум къуруса да, кетсем,—
ашыра кетерик жашауну,
алгъышлайма келлик жашауну!

Менсизлей чагъарыкъ жашауну
алгъышлайма мен бу дуньяда!
Адамла сарнарыкъ жашауну
къаргъышлайма мен бу дуньяда!

Мен кетерме — къарла жауарла,
сыртлада отларла тууарла:
Малкъарым жашарыкъды мында,
Рассейим да къаллыкъды мында!

Жерге айтылган сёз

Анамы да жери, жиянны да жери,
бузоуну да жери, кяапланны да жери,
кючюкню, гюллени, черекни да жери,
гебеннге чанчылган сенекни да жери,
кяабырда тынчайган сюекни да жери,
кимбиз биз?

Хууанны, гумулжук тебени да жери,
танкланы, тот болган кюбени да жери,
тойланы, тирменни, тюрмени да жери,
мелекге ушашны, хаулени да жери,
патчахны, кюлланы, начасны да жери,
сатлыкъны, кырдыкны, жалдатны да жери,
кимсе сен?

(Алдадыңг жүрекни, ышандым да санга.)

Ышанама, алай ышанмазса манга,—
шагъатлыкъ этгенлей кёкдеги жулдузла,
алдагъандыла, жерим, сени адамла:
даулашла, туююшле, урушла, жыртышла
юйледе орамда, кырдыкда, кыртышда.

Бомбала атыла, ракетле сызгыра,
сабийни, киштикни да палах бла ура.
ючюлтесе жалган жулдузну да кёкде,
отланы жандыраса кярлы ингирде,
хантусну кяайната таулуну юйюнде,

анагъа сабийин тебрете бешикде,
къыйналаса,

танкны, ракетни да жери,
отланы, хантусну, сабийни да жери,
бешикни, ингирни, къарланы да жери,
таулула жашагъан тарланы да жери!

Ангыламай, сорама санга:

— Кимбиз биз?

(Закийликми жырлар жууабын, иннетин да
манга?)

Бурунгу Мисирде

фыргъауун кешене
ишленгенди, адам къанында кючлене.
минг жылла бла турады,

дагъыда турур,—
тёппесин

жулдузгъа. Тарыхгъа да урур,
букъдургъан мыллыгын устазгъа айтдыра,
шылаплыкъ турууу бла къумну шашдыра,—
тенг зат кёрмей, ёхтем да, сансыз да къарай,
феллахны бюгюнню къабырын масхарай,—
чакъырады турист къауумну аллына,
махтанганча болуп Рамзесни салына...

Къумланы, туристни, Рамзесни да жери,
тюлкюню, тенгизни, башкесни да жери,
кимди ол Фыргъауун?
Кёпдю аллай дауум!

Аппамы, атамы, анамы да жери,
не болсанг да манга, къыйнасанг да мени,
Журтумдан,

халкъымдан да сен этме кери!
Адамлабыз! Адамбыз! Сюебиз сени!

Чирик кёлню жагъасында

А. Будаевха.

Кёкню къара тамагъында
жаналла жулдузла,

ызлай

элни ары кыйырында
жашил жолчукъланы.

Сарнай

замансызлы умутлагъа,
Къара Къолдан урады жел.
Батып чапракъ макъамлагъа,
эртте да шошайгъанды эл.
Къарлы тауну тёппесинде
жомакъча олтурады ай,
Чирик кёлню кюзгюсюнде
ариу сыфатына къарай...

Рахат солуй кёкюрегим
жулдузланы жарыгъында,
кимге жарсыйды жүрегим?
Қимни сакълайды ол мында?
Қимни жырланмайын къалды,
Чирик кёлге батып, жыры? —
Заманланы жели алды,
басды заманланы къары...

Къайсы тейри бла сёлеше
турады ол кечеледе?..

Жукълайды кѣл да, кенгеше
жулдузлары бла тюшюнде.
Мында — Малкъар уясында,—
букъгъанды ол бизден, баям,
тейрилени дуньясында
Тейри болалмагъан адам.

Жашайбыз биз, тюшюбюзню
жагъасында сарнай, жырлай,
душманладан тюнубюзню
душман жүрекледен сакълай.
Чирик кѣлню жагъасында
мудах сокъса да къобузум,
кѣкню къара тамагъында
ѣчюлмегенди жулдузум.
Чирик кѣлню жагъасында
ачы сарнай эсе да жел,
сакълайма, къызчыкъ, былайда.
Жангыз сени сакълайма, кел!
Жангыз сени...

Назмучуну
къабырыны тийресинде
излейме бюгюн жулдузну —
сени жулдузунгу кѣкде.

Ёлюм бла Суюмеклик —
эсде,
жашайма мен, мудах жырлай.
Чирик кѣлню кюзгюсюнде
булутлагъа бугъады ай.
Бир кесекден а алада
дагъыда кѣрюнеди ол...

Чирик кѣлню жагъасында
турама.

Адамсызды жол.

* * *

Қъарачы, кюн къалай ариу чыгъады,
салам бере шаптал терегиме:
нюрю бла арбазны жарытдырады,
жарытдыралмайды жүрегими.

Балли терек, къурмашча, агъарады,
эсге сала алгъын кюнлерими:
чагъыу табийгъатны къууандырады,
къууандыралмайды жүрегими.

Узакъ таула, жүрек оюмларым да,
умутларым да — къар аркъагъызда.
Сизге салам береме мен дайым да,
сизден салам берген а аз мында.

ШОШ МАКЪАМЛА

* * *

1.

Жылтырайдыла дум къашларынг,
ушатылмайдыла бир затха да!
О сени ышаргъан къарамынг!..—
Мен кирликме суугъа да, отха да.

Тауланы къарасын бла агъын
жазаргъа къолумдан да келликди...
Китапданмы чыкъгъанды атынг?
Шыбырдайма. Атынг эсенликди.

Жулдузла жаусунла къолунга,
къарамынг жулдуздан алапатды!
Мен баргъан къыйынлы жолумда
булбуллу ауазынг салапатды!

2.

Кийик кийикге ушагъанча
къарла тюбюнде бийикде,
бийик бийикге ушагъанча
жулдуз бла айны тюбюнде,—
алайбыз ма биз да, ушайбыз,
алай а,— туююлмю тюрлю? —
Киши адамлача жашайбыз,
болалмайын бир юйюрлю!

3.

Къара булут кѣкге басынганда да
манга керексе сен.

Жауун тохтайды. Кюн ачылгъанда да
манга керексе сен.

Бу жер (битер кырдык, терек да!)
кѣксюз болмаз эсе...

Жазда, жайда, кюзде... кыышда уа бек да
манга керексе сен.

4.

Башха жашладан
(ариуса!) кече да, кюндюз да сен къач.
Сени жаратхан атаны-ананы
сюеме, ариу къарачач! —
Шагъат этдиреме мылы къарланы.

Башха кыызладан
жюрек эшикни да артыкъ окъун ач.
Сени аягъынг басыучу жолланы
сюеме, ариу къарачач! —
Шагъат этдиреме мылы къарланы.

5.

Сени атынгы шыбырдай,
келдим юйюме ингирде.
Кѣкден а къарай эди Ай,
жарый эди ол бийикде!

Сени атынгы шыбырдай,
жукълай эдим мен юйюмде:
кѣкде уа жарый эди Ай,
жулдуз тюшюмю кѣгюнде.

6.

Кече ортада алай уяндым —
ачы кычырып, юйню уятдым!
Жылы жастыкыгъа, кьоркьуп, тыяндым,
чыгып эшикке, айгъа къарадым.

Кече ортада алай айландым —
мудах болгъанлай, шашып акъылдан.
Тангнга деричин айгъа сарнадым,
алалмай сени жүрек тамырдан.

Кече ортада былай сагъындым:
«Сенден ариуну кёрсем да жерде,
жангыз да санга жүрек абынды...»
Кёрген эдим мен сени тюшюмде.

7.

Жаным! Кёзюм! Ийнан.
Сен ийнанмасанг, ким ийнаныр?
Дунияны чырагъын да жабады туман,
туманда уа жангыз жолоучу абыныр.
Абыныр, къабылыр.
Тауладан да уллу жүреги болушмаз.
Иесиз итлеге атылыр,
къабыры къазылмаз.

Ол къара чачынгы гуржаба окъун эт,
ол эки жулдузунг да боллукъду манга!
Дунияны кыяма желинде айланады поэт,
ийнана эсе ол, ийнанады санга.

8.

Боллукъну, болмазны кёрейик.
Дунияны тауларыча — бийик,

дунияны къырлары кибик — кенг,
дунияны сууларыча — терен,
дунияны къумларыча — исси,
ийиси —

гюллени ийиси,
биринчи баразады аты...
Жюрекдеди сени суратынг,
мен сакъламай келген суймеклик!

Боллукъну, болмазны кёрейик,
дунияны тауларыча,
бийик

Суймеклик!..

9.

Дунияны мыйысы чачылады,
жарылады жорукъ къаясы.
Жулдузла, дауурлу маскелеча,
замансыз кетдиле —
асыры керексиз даулаша тургъандан
замансыз кетдиле.

Сен а, сен? —
Дунияны патчахлыкъ тёрюне
алышмазлыкъ мёлегим!

(Абынсанг, жилярыкъма,
къая юзюлгенча,
жерде
кёкню да, жерни да ачы къаргъышлай.)

О, сейир дуниябыз!
Бир жангыз такъыйкъа кечинсенг,
жулдузгъа бла айгъа мурулдай
къудуретни махтагъан жырынгы,
тейриле, адамла да санга буюргъан
насыбынг

ышарады башха адамгъа.
Ышараса... ышар.
Башхагъа ышаргъанынг да игиди манга
сени мудах халынгдан.

10.

О къанлы ёмюрле!
Халкъланы
палахын жүрегим бла сезгенме.
Батышда бла Шаркъда жырланы
сарнауун эшите да безгенме.

Жаныуар да, жулдуз да болуп,
дуньягъа ачыулу къарагъанма,
сыятлы къулладан да бугъуп,
кефчиле бла бирге ашагъанма.

Ёмюрле жаныучу ёртенде,
ёмюрлеча,
 кесим да кюйгенме.
Жашауда уа — къанлы ёзенде —
хорлатсам да, хорларма дегенме.

Быстыргъа сатылмаз къадарым,
мен ёзге байлыкъны излегенме:
ёмюрде талмазлыкъ къадырым —
жүрегимди,
 анга итиннгеме!

11.

Сени излей, болдум арыкъ,
эслеймисе мени уа сен?
Айла кибик — уллу, жарыкъ
кёзлеринги сюеме мен.

Жангы келген келинчиклей
болдунг да (о, мени башым!),
сени алай кёргенимлей
сюйгенме, акъылдан шашып.

Жашаууму урса да буз,
юсюн къара булут басып,
танг алада туугъан жулдуз,
сени кёргенме — ол насып!

12.

Жюрекни жарасын
жапсаргъан тойлада
мен сени жаратдым
къудретни къойнунда.

Болалсанг эди сен
тюз мени орнумда,
тепсерик эдим мен
кесими тоюмда.

Къууанчны сынатсын
акълыгъы тауланы!
Жюрегим жарытсын
сен баргъан жолланы!

Жюрегиммиди таш? —
Таш болсун ашауум,
уллукёз, къаракъаш,
сыйдамбет ариуум!

Жюрегим — жаралы,
шынжырынг — бойнумда.
Мен сени жаратдым
къудретни къойнунда.

Экибизни арабызда
эки уллу тенгиз болса да,
жарсыуладан юйюм толса да —
къаллыкъса сен сагъышымда.

Экибизни арабызда
эки къанлы уруш болса да,
тёгерегим отда жанса да —
къаллыкъса сен сагъышымда.

Экибизни арабызда
эки дунья къажау турса да,
Жерни ахырзаман алса да —
къаллыкъса сен сагъышымда.

Экибизни арабызда
заманланы жели урса да,
мени мудах сыным турса да —
къаллыкъса сен сагъышымда.

Заманланы
бууакъ болгъан терегини салкъынында
сени сакълайма мен.

Жауады къар,
жауады къар

орамлагъа, арбазлагъа.

(Жаннган жулдузланы жилтинлери
жауадыла сени ариу къолларынга,
жомакъланы батылмазлыкъ кюню кибик,
кёзлеринги къара кирпичлерине,

жазда учхан къарылгъачны къанатлары кибик
дум жылтырагъан къашларынга!)

Жабады къар,

жабады къар

алгъын жолларымы,
озгъан жылларымы.

(Сенсиз тюшлерими жабадыла
жаннган жулдузланы жилтинлери!)

Жангыз да менме, жаным, дунияда

жулдузланы санай,

эрикмей жашагъан!

Булбул жүрегинги кёкюрегимде кёюп,
мудах жомагъымы

таша дорбунларын

жылытыучу

жангыз да сенсе,

жаным,

дунияда!

Заманланы

бууакъ болгъан терегини салкъынында

сени сакълайма мен.

15.

Мёлеклени алгъышларыча — шош,
сабийлени жүреклерича — акъ,
жауады къар...

Неге къоркъама?

Бош

гурушхала мени этелле сакъ.

Къобузунгу мудах сыбызгъыгъа
алышдырмам.

Аны жүрек кечмез.

Къурум урса да танг жулдузлагъа,
ол атаны къара къурум этмез.

Жауады къар.
Сагъышларым киби,
мудах жауады къар арбазлагъа.
Сенсиз керек туююлдю эркинлик
сен Меккясы болгъан сагъышлагъа.

Сен Меккясы болгъан сагъышланы
кимге айтып аннгылатырма мен?!
Ёмюрлени хорлап тургъанланы,
мени хорлап, хорларса, жаным, сен.

Гюрхожанны зыккыл башларында
турады мен суйген кысыр кыя.
Кийик жаным аны ташларында
жашайды, суймеклик гюлле жыя.
Тюбю чынгыл.

Жютю ташлы жагъа
элтеди Гюрхожан сууну элге.
Элтирми Гюрхожан суу
ташлагъа
айтылынган сырларымы юйге?

Мен эр эдим. Дунья малгъунлугун,
онгум болуп, жашауумда буудум...
Къоркъдум. Кёзлеринги сууукълугъун
жюрек тёзмезлигин билип, къоркъдум.
Сенсиз жашау алтын тоханада
пакърачыны сомуча — кыйынлы.
Жыртыкъ ахтигерий а агъачда —
сени бла жашасам — асыу салыр,
суймекликни асыулугъун салыр
асыу табалмагъан кёзлериме.
(Къара кёкде жанган жулдуз жарыр,
ийнанмасанг ма бу сёзлериме!)

Сакъламайды тиширыу, ол биледи,
 биледи заманны бизден иги.
 Заман чалбаш юйюрсюзге кюледи,
 урлукъсузлу этеди, эригип.

Дуньябызны жашау халын бичеме,
 кёреме бешигин бла кебинин.
 Ийнан (кюндюзмю огъесе кечеми),
 ажал бла къайтарырса тигимин.

Юсюнг-башынг иги, къарнынг да токъду,
 алай а сен ёллюк сагъатынгда
 билликсе: харакет да, мюлк да жокъду,
 жашынг, кызынг да жокъду жанынгда.

Жашай билдик, алай а биз ёлебиз,
 элтедиле бизни къабырлагъа,—
 аппаланы урлукъларын кёмебиз
 кырдык да аз битген топуракъгъа.

Кесим ючюн мен тизмедим тизгин да,
 халкъны ёмюрлерин тизе келдим.
 Халкъым кюйгенинде кюйгенме мен да,
 халкъым тепсегенде уа — тепседим.

...Къара чачлы мёлек, палах урса да,
 таулу Айны алтын жыйрыкъларын
 санга берирме мен, кыйын болса да,
 чачып жарсыуунгу булутларын!

— Келме!..

Бу сѣз манга
мен танымагъан терек кибик кѣрюнеди.
Ол терекни уллу жилин,
пардух тутуп, бууады.
(Тюшюнгде да кѣрюнемесин ол санга!)

Кѣзлерингде окъумадым: келме,
къолларынгда сезалмадым: келме.
Уппаланы —

жюрегими кеф этдирип,—
акъылымы шашдырыучу жомагъында
татыуун да эсгермедим: келме!

Санга дери жашагъаным, келме!
Сенсиз кюнюм, келме!
Сенсиз кечем, келме!
Сенсиз жулдуз, келме!
Келсенг, сени кимге элтип берирме?
Келме!

Сенсиз къалып,
ѣлюп кетсем — келме!
Ары дери санга келсем — кюлме!
Ары дери сени суйсем — кюлме!
Санга ийнанып, къайытмасам — кюл,
ийнанмайын, къайытып келсем кюлме!

Къолларынгы
тейри жарыкъ жарытханда,—
жарсыууму жауун этип
жууарма, кюлме!

(Терезенги кече ортада кѡагъарла.
Ол жел болмаз,
болур мени сагъышым: келме!..)

Эки кюнден эрге чыкъсанг
(кюлме!)
эки жылдан кѡайытып келир
ачы сѣзюнг «келме»
сен жашагъан эр кишини аллына.

«К е л м е» — ол терекни
уллу жилин пардух тутуп бууады...

Къоркъуулукъну тенгизини
мудах богъазыны жагъасында,
жюрегинги жашил айрыкамын
табар амал излей,
муратланы кемесин эте турама.

Бурама

кѣзлерими

мудах айны кюзгюсюне,
сейир эте эки халлы тюрсюнюне.
Кюлме.

Поэт кюнорталы кѣкдю.
Кѣкню кюню уа неди?..

— Суюмеклик!..

18.

«Эки кере эки» — деген
«тѣртню» айтыр.
Ёле туруп сени кѣрген —
артха кѡайтыр.

19.

Эки кёзюнг, эки къашынг, ариуум,
ала ючюн шашды башым, ариуум!

Къайдадыла эки къолунг, ариуум?
Туман басды — къайда жолум, ариуум?

Ачы сёзню айтдым санга, ариуум,
ачый-ачый чыкъдым тангнга, ариуум.

Гюнях этдим — сууап санга, ариуум,
жаханимни келтир манга, ариуум!

Кечермисе сёзлерими, ариуум,
уппа этсем кёзлеринги, ариуум?

Кечермисе отда жансам, ариуум,
Межнун кибик, къучакъласам, ариуум?

20.

Айырылгъандыла къолларыбыз.
Жарсыйды танг.

Кёрюмдюсюз тюшюнг
жарсыймыды бизни жолларыбыз
айырыла тургъанлары ючюн?
Айырыллыкъмыдыла къолларыбыз?
Сууукъду кёк, къарайды ол, бузлай.
Къалай уллу эди къадарыбыз,
эки жулдуз тюбешгеннге ушай!
Къалай тапсыз болду къадарыбыз.
Жарсыйма мен мудах тенгизлеге.
Жарсыйма мен: энчи жолларыбыз
неге кёшулдула жерде, неге?

Жашай эдик, энчи тангларыбыз,
танымай бир бирни, бирге ушай.
Неге кьошулдула санларыбыз,
жулдуз нюрле аршда кьошулганлай?
Ол мен уппа этген ариу кяшла
кярадыла, палах кирик — кяра!
Айырыладыла суула, ташла,—
неге да кьошулду эки кярам?
Турдум жулдузланы кюте кекде,
жерде уа ма сизни, жашил тангла!
Неге кьошулуучудула жерде
обасызлай айырыллыкъ жанла?!.
Таяды ожакъдан чыкыган тююн.
Алаймыды сезим да жюрекге?
Жашау — сууукъду, суймеклик а — кюн.

Жарсыма, жаным, бу тизгинлеге.

21.

Ариудула эринлеринг,
ариудула кезюнг, кяшынг да,
ариудула кирпичлеринг,
ариуду алаша санынг да,
ариуду дум-кяра чачынг,
ариуду балбет кярамынг да,
ариуду, ариу, атламынг да,
алай а сезлеринг — ачы.

Ариу жолум болду санга —
ариу суйген азап билликти.
Ариу жашау — сенсиз
манга
ариу кьюу суусуз кирикди...

22.

Жашай келдим. Къууанчларым, кюйюм
да
болгъандыла. Айтдым къыйын кюнде:
жангыз да жиляргъа керек туйюлдю,
уллу жарсыу болса да жүрекде.

Ол борч эди. Сабий кюнлеримде да
жилямадым палах туманлада,
уллулада, сабий кёзлеринде да
зорлукъ ишни кёре аулакълада.

Ма бюгюн а, мудах къарамынга да
жаным жарсып, тапсызды жүрекке:
тынгылаялмайын къобузунга да,
жилямсырап къачханма эшикке.

23.

Жанымда жукълагъан кибик сен,
танг ала ауазынг уятады.
Ма алай бла кюнюм да атады,
о къалай азаплы эдим мен!

Азапны къарамынгмы салды?
Мудахлы жолумда айланама:
жюрегим бла санга ийнанама,
акъылым а ийнанмай къалды.

Уучуну къыйнагъанча къая,
къарамынг да алай къыйнатады.
Ма алай бла кюнюм да батады,—
о, къалай болалгъанды зая
бийикден да бийик
С ю й м е к л и к?!.

Тюйюлгенми этемеми мен,
къууанамамы, жаным, тюйюлмей —
жарсыуунг, къууанчынг да тюйюлме.
Мен кимингме?..

Айталмайса сен.

Эсима келиучюсе да сен:
жарсыуда — къууанчны умутуча,
къууанча — жарсыуну булутуча,—
сен кимимсе?...

Айталмайма мен.

ЭКИ КЪУЮ

Заманнга сёз

Менсиз сууукъду кудретинг да.
Ташлы жолла. Жарыкъ жырла.
Исси желде кюйген бетим да,
Сууукъ желге тёзген этим да,
Муратларым да, ниетим да —
Кёкюрегингдеги жылла.

Къарамынга къарайма — ачма:
Узакъ жулдузлагъа уча,
Мени Бату бла кёюп къачма;
Жашил отларымы да чачма;
Жаугъа эшигими да ачма,
Уча, къача, чача, ача.

Бир кесекден ёлюп кетсем да,
Къаллыкъса сен, заман тирмен!
Алай ёртен болуп жетсенг да,
Жаннган жулдуз болуп эзсенг да,
Шимал желле болуп тюйсенг да,—
Жангыз Сени сюеме мен!

Айламала

Жашау — тауну сырты,
О, ненчалла сыртла?!
Арымасын атынг! —
Алда айламала!

Арыдыла атла,
Ала — хайыуанла.
Атдан тюшюп атла!
Алда айламала!

Арыдыла бутла,
Ауруймулла ала?!
Ахсай-ахсай атла,
Алда айламала!

Ийнан да, бол таукел!
Бутла кырккыылсала,
Сюркел, алгъа сюркел!
Алда айламала!

Жырны жыргъа къатла,
Атлаудула ала:
Алгъа! Алгъа атла!
Алда айламала!

Къошда

к ъ а р т

Жай кюнледе чууакъ кёк
болуучуду кём-кёк кёк.
Бу иссиде чирир эт.
Э жаш, анга мадар эт!

ж а ш

Ой ата, алтын ата!
Башха ишни кенг ата,
ишибизге бир иш къош:
этден толуп къалды къош.

к ъ а р т

Этни тузла, сора къакъ,
кюннге сал да, эт да къакъ,
такъ аны жаныбызгъа —
ол жарар жаныбызгъа.

Къар жауду, хар зат да акъ.
Тау суучугъум, сен да акъ
бузларынгы ичинде
Бахсан тарны ичинде.

Қъаргъа батып, кьойчу кьош,
адам болмай, кьалды бош.

Қъыш кюнледе жууукъ кёк
болмайды жайдача кёк.

* * *

Кече туманда, боранда
жетген эдим, жаным, сизге,
арып, амалсыз болгъанда
жетгенча черек тенгизге.

Къарда абына да, тура,
желле да ура бетиме,
келгенме... Айдан да сура,
ийнанмай эсенг кесиме.

О, Ай! Булутдан булутха
бир терк батыла эдинг сен! —
Сени сүймеклик умутха
анда ушата эдим мен.

Къара къаяла — аллымда:
солда да, онгда да — ала.
Ачлыкъ бла къоркъуу — санымда,
жинле кибик — ауанала.

Кёремисе бу къолланы?
Жылыт аланы къойнунгда! —
Боран бийлеген жолланы
ауурлугъу бойнумда!

Тарда — агъачда бла къырда, —
умут — жүрекге келечи:
мени сүймеклик ашырды
сени юйюнге деричи.

Барыр эдим мен боранда
сени ючюн жюз минг жылны:
сени бла бирге кьалгьанда
кьышда кёрючюме Майны!

Соруу

Минг жылны окъусанг да,
ызы бла жюз институт бла
жюз академияны бошасанг да —
поэт болалмазса,
къанатлы Боракъгъа миналмазса,
жокъ эсе жүрекде закийлик —
битеу дуниягъа суймеклик.

Агъарады тѣппе,
сюеледи къая.
Марал жауунда жибийдиле
кийикле...

О къадар!
Не этерик эди бу дуния,
болмаса эдиле
Къазим кибикле?!

Къая
кечеги туманда къаралады.
Минг жылны Журтумда
согъулады къобуз...
Эй, жахиллик! Закийлик сатылады!
Багъасы Арш тюйюлдю —
жангыз бир жулдуз!..

Тилемейме мен
Къвазар деген жулдузну.
Узатабыз къолубузну:

Кючден бла мутдан кёрюннген
кёкдеги триллион бюртюкден
къызгъанмагъыз бирчигин,
алан, бизден!

Жылдан жылгъа, о уллу сорууум, боласа зая!
Сёзюм — жел къулагъына къакъгъанлай
кийикни...

О къадар! не этерикди дуня
менден сора да мени кибикге?!

* * *

Көреме сур бийикледен бийик
болгъан тѣппелени акълыкъларын,
чыкъгъан кюнню тыякълары тийип
бузгъанча ёмюрлюк сакълыкъларын.

Эки жюз жыл бла алтмыш миллион жылны
кёкге къарап турадыла таула.
Тейри бармакълары тийген къылны
ёнюн къатлайдыла чыран суула.

Марайма мен Бийик Дунияланы
тюрленмеген жулдуз гулмак Аршда —
жюрек
 кёз жетмеген жулдузланы
шартын кёрдю ёкюнленнген чакъда.

Дуния патчахлыгъы жетмез санга,
закийликни уятдыргъан сагъат!
Мен тейриси болгъан кибики анга,
дуния манга болады аманат.

Шахарлары, эли да дунияны:
«Сакъла бизни!» — деп къычыргъан тюшюм,
кёкде жаннган ауур жулдузланы
 кесим бургъан кибикиди юлюшюм!

Келе келгенме мен да дунияда,
бийиклеге бла кёклеге къарай,

умут мелтек болуп жулдузлада,
муратымы муратсызлыкъ марай.

Къайда, кимге этгенме артыкълыкъ?
Не ётюрюк айтып, кимни сатдым?
Аманлагъа эталмай аманлыкъ,
Ала къазгъан урулагъа батдым.

Табийгъатны хукъматыны иши
къара кечелени арасында
жылтырата эди манга тишин,
жаныуардан къоркъутурукъ халда.

Алай а мен, къоркъсам да, сюелдим,
танкга гранат бла сюелген кибик!
Къайсы къыйынлыкъда да эследим:
эркинлигим — тюзлюк бла суймеклик.

Аны ючюн зарлы жүрек манга
аман кёзюн жетдиргенин билдим.
Аман кёзден жолугъайым анга! —
Кёрден сора, кёрлюгюмю кёрдюм!

Жырла, поэт! Алгъын болгъанча бол,
жулдузланы жырла да жырларын!
Кече да, кюн да тауусулмай жол,
барады къумлада кериуанынг!

* * *

(Г. Гейнеден)

Мени суюгенинги эртте да
окъугъан эдим кёзлерингде,
алай а: «Сюеме!» — дединг да,
къоркъуу орнатдынг жүрекде.

Бийик таулагъа чыкъдым да,
алагъа махтанып, къууандым!
Тенгиз жагъагъа эндим да,
батхан кюннге жиядым!

О жүрегим, сен, кюнча,
ахшам къанында кызардынг!
О жүрегим, сен, кюнча,
сүймеклик тенгизге батылдынг!

Кертичи тенгле

Мен неге да тездюм,
ашыра кюнлени:
аз кёрсем да, кёрдюм
кертичи тенглени.

Жюрюсем да жерде
ташлагъа абына,
мен да бир бирледе
жашадым къууана.

Бюгюн мен азапны
сезгенде ачыуун,
эсгердим къууанчны
шуёхлукъ татыуун.

Эсгердим жарсыуда
кертичи тенглени,
эсгергенча кышда.
жаз элтген кюнлени.

Кёрюнесиз тюшде,
къууанчлы кюнлерим! —
Аз болса да, жерде
бардыла тенглерим!

* * *

Мадарсыз, къарыусуз да бола дуняда,
къаллай бир жашадым, къаралып булутум?
Жаралы жугъутур сюркелгенча къарда,
амалсыз эди, жаным, мени умутум.

Жаралы жугъутур — бийикде, ырбында
эчкиге жалатып ачыгъан жарасын,
сау болгъанча, ма мен да сени къатынгда
сау болурма. Сен этчи аны амалын!

Төрт назму ауана

1.

Жел

кычыргъан да этеди,
сызгыргъан да этеди,
жилягъан да этеди,
кыууаннган да этеди,
жел...

Кел!

Кычыргъан да этеме,
сызгыргъан да этеме,
жилягъан да этеме,
кыууаннган да этеме:
кел!

2.

— Неди анда — булутну башында?..

— Дайым тазады ол, кыыз намыслай!
Сен, ариуум, кыууаннган заманда
ышарыуунг кибик, жап-жарыкъ ай!..

— Неди анда — ол айны туюнде?
Неди аты?.. Мамукъчукъ? Булутчукъ?..

— Суюмеклигим ючюн жүрегимде
«уф!» деп чачарча алтын умутчукъ!..

3.

Жюрегими кѣумларында
сүймекликни терекчиги
чагъады кѣыш сууукълада,
кийип жашил кѣлекчигин!

Юшюмезин суюе эсенг,
уллу кѣллю болмазса сен —
аны Кюнюдю кѣарамынг,
жылы жазы — ышаргѣанынг!

Кѣарлы кече кѣрдю тюшюм
гюлню алтын жүрекчигин,
чакъгѣанды да сени ючюн
сүймекликни терекчиги!

Сынмазлыгъын суюе эсенг,
уллу кѣллю болмазса сен —
сүймекликни солууунда
ол жүз жылны чыгъып турур.
Сүймекликсиз а кѣалгѣанда,
юшюр, агѣар, сынар кѣурур...

Умут этеме мен, тилеп,
Уллу кѣллю болмазса деп.

4.

Бек жылыды быйыл кѣыш,
жаз башы кибик.
Жүрекде — жарыкѣ алгъыш,
кюнча сүймеклик!

Қыш кудретни хауасы
жаз кюнде кибик:
бу жылыуну хатасы
сенси, Сюймеклик!

Юшютмейин, от кибик,
боранда, кярда,
сен жанаса, Сюймеклик,
кьан тамырлада!

Бусакъны ауанасы.
Ачылып эшик.
Қыш жылыуну хатасы
сенси, Сюймеклик!

* * *

Кѣзге илинмейин кирдим жашауунга,
Алай а кѣоркѣуулукъ бере эсем санга,

Кетерме, келгеним кибик, акѣыртынлай,
Бушууума бугѣуп, булутлагѣача ай.

Сени намысынга менден заран жетмез,
Таза сѣймеклигим дертли болуп кетмез.

«Тура эди жата — кѣайдан келди хата?» —
Дегенча мен болдум, тангым мудах ата.

Ахыр сѣймеклигим, гокка сѣзсѣюз дейим —
Сенсиз келлик кѣюннге мен бюгюн тюбедим.

Кѣзге илинмейин кирип жашауунга:
«Насып берирме — деп, тургѣанма мен, —
санга!»

Алай а не этгин? Алай болур кѣадар —
Санга насып берирча тапмадым мадар.

Жюзден артыкъ назму тизгенме мен санга —
Сууумады кѣаным: ауругѣаннга сана.

Сен кѣарт болсанг да, шагѣатлыкъ этеме мен,
Ма ол назмулада жашлай турлукъса сен.

Таза ышарыуунг, къара бурма чачынг,
Къоркъуу сынамагъан журнуча къарамынг,

Субай санынг, узун, ариу бармакъларынг.
Сыйдам бетинг, къалам тартханча
къашларынг

Къаллыкъдыла назмулада, суймекликге
Шагъат бола, учундура игиликге.

«Сау бол! Уллу насып да тап!» — дейим санга,
Къыйын кюнлеримде умут бердинг манга.

Ол сен берген умут учундурду мени,
Къарыу бла кюч берип, алгъа урду мени.

Къайдады ол умут? Сууукъду къарамынг:
Сени эди малынг — бердинг да, сыйырдынг.

Аны ючюн да мен: «Сау бол!» — дейим санга,
Сени да жокъду, жаным, бир борчунг манга.

Жангыз да суйгенле бурунгудан бери
Боладыла борчлу — борчум кетмез кери.

* * *

Къайдаса?.. Мен да тас болгъанма.
Кюнден кюннге къыйынды чот.
Кертичилиме деп къаргъанмай,
Сууукъ батыш болады тот.
Манга да Ай хыны кюлгенди
(Кёкде жюзген сары Обур!):
«Ёлген жомагъынгы ма энди,
Закий эсенг, ёрге къопдур...»
Къайда, харип, санга, манга да
Озгъан жауунланы жетиу?!
Кюйге, чамгъа, ташха, тангнга да
Этеме мен сансыз эжиу.
Жашайбыз. Неди абынсакъ да!
Къадарды ол жолоучугъа.
Гокка хансха тобукълансакъ да,
Баш иймедик тоноучугъа.
Жангыз да бир шартны эслейме:
ёхтемликсиз жашау болмаз.
Къую толуду, мен билеме,
Алай тюпсюз челек толмаз.
Тюпсюз челек кибик болгъанма —
Таза сууум болады тот...
Менича болма — кёп къаргъанма:
Кюнден кюннге къыйынды чот.

* * *

Зарлылыгъынг къарады,
сукъланыуунг а — акъ.
(Къара желинг урады —
жиляйды акъ аулакъ...)

Зарлылыгъынг къарады,
сукъланыуунг а — кёк.
Къара желинг урады,
жиляйды кём-кёк Кёк...)

Зарлыкъ сени талайды,
анда къаруу бек кёп.
Шо акъ аулакъ жиляйды,
жиляйды кём-кёк Кёк.

Зарлылыгъынг къарады
къара къанатлыдан...
Къара желинг урады
къара аулакълан.

Эки кѣую

1

Сюймекликни топрагында
жаратылгъанса сен,
къадарланы сабанында
ууатылгъанса сен.
Харакетни габусунда
унутуллукъса сен,
аурууланы кѣуюсунда
улуй турлукъса сен.

2

Махтаулукъну топрагында
жаратылды атым,
кѣзбаулукъну сабанында
ууатылды хатым...
Палахланы булутунда
учса да Борагъым,
ѣмюрлени кѣуюсунда
унутулмаз атым!

* * *

Жашау — мамыр, уруш да жокъ,
сабий да, къарт да бюгюн токъ.
Неге ачыйды жүрегим,
тешип, чачып кетгенча окъ?

Анда-мында къаугъа, түйюш —
табалмайма бир тынч юлюш.
Юйге келсем да, юй бийчем:
жатса — күйюз, къопса — мүйюз!

* * *

Неге жарсыйса кёпдю деп жауум?
Аны ючюн санга болмаз дауум...
Иги адам эсенг — болур жауунг,
Мусса эсенг — болур фыргъауунунг.

* * *

(Омар Хайямдан)

Биреу узун бичакъ кыя айтады: «Менме!»
Бирси алтын-кюмюш жыя айтады: «Менме!»
Алай а зорчуну, байны да дуняда
Къара ёлюм аллын тыя айтады: «Менме!»

* * *

Къойчу, жаным, даулашны,
бир кесек да бир солу! —
Сенсе, ариу, адамны
терсине бургъан жолу.

Мен жарсыйма хар кюнден
эрттеден да керекге.
Болушлукъ къайсы жерден
келсин суюген жүрекге?!

Кёп жылны келдим жашай,
ангыламай бир затны:
бир да билмейме жырлай
суюмеклик азатлыкъны!

Тюе кетип тюени
юйретгенча тепсерге,
бюгюн, ариуум, мени
юйретгенсе сюерге!

* * *

Биринчи сүймеклик ёлгенча,
тунукъ сарнаудан толдум.
Батмакъ жипиге кетгенча,
озгъан заман думп болду.
Алай а... Айт, ёлемиди
биринчи сүймеклик?
Мени эсима келеди
сизге келмеген күймеклик.
Аны аты да жокъду.
жел маталлыды кеси —
жюрекге тийсе, окъду,
ачылгъан гюлча болуп ийиси...

Тюнене буз ургъанды,
тозурады табийгъат, —
алай а чырайы кёлюмде къалгъанды.
Не болур андан алакат?!

Балли терек къалай акъгъанды,
сохан-сарымсах а — ёсе!

Эсимде уа

акъ бла жашил къалгъанды,
жюрегим жазны жашнауун сезе.

Сүймеклик да алайды:

кетсин, ёлсюн, думп окъун да болсун,

сыфаты эсинги талайды —

о аны эси кёурусун!

Кече арада кёрюнеди,

терек шыбырдауда эшитилир.
Ёлюм кимге да төреди,
анга уа къалай бла келир?
Къадарынг алдай тургъунчун,
тёз да, жаша да тур:
кесинг дунияда болгъунчун,
ол да болур...

Кёкде айрыплан учады,
тютюн ызы къызара —
бир бирде жел кёкюрегими ачады,
айрыплан ызы кибики жарам.
Эсгериуню жели марайды,
жюрегимди анга илишан! —
Дуния уа сансыз къарайды...

Эсгермезча да ёлюмден сора жокъду дарман.

* * *

Елген аммаланы
сабий бетчиклерин
сылай, къалаланы
оюп эшиклерин,
бушуу айланганда,
сыйыт этген желле
мудах ахшамлада
эжиу эте элле
бизни журтсуз къалгъан
ёксюз жырыбызгъа.
Чингиз-ханла чачхан
уллу халкъыбызгъа
сыйыт этген желле:
«Умут къалсын!» — делле.

Сегиз жюз жыл турдукъ
къармай ташны-жерни:
жангы журтла къурдукъ —
битеу Бештау Элни!
Жаша, къарындашым,
алай а ангыла —
тайгъанды минг башынг,
жангызынгы сакъла!
Ачыкъды бир ниет,
аны эсге алгъын:
деменгили миллет
болгъанбыз биз алгъын.

Къысхады бу пикир —
урлукъ болмаз зая.
Бизге да бир кюн бир
Әсде тута аны,
къарар уллу дуня!
ишни къолгъа алсанг,
къууандырып халкъны
барлыкъды баразанг!

* * *

Жюрекни жарсыуу эслетип къаратханды —
мен табалмадым тап акъыллы адамны:
табийгъат бир кепгеми салып жаратханды
(бир жанны да унутмай!) битеу аламны?!

Тамаша дегенде, быллай зат тамашады!
Минг жылны кечинсенг да жерде,
сюйгенингча ашап, сюйгенингча жашап да:
«Керекли затым жокъду!» — демезсе бирде.

*Байзуллаланы
Салимгерий улу Ахматны
ёлгенине*

Кёлюм сына, алгъынча чып тюшюп,
ауруп жатхан кюнлеримде,
толуп къалгъанча къайгъылы тюшюм
болдум, жарлы Ахмат, ёлгенингде.
Уруш. Къайгъы. Сен кёрмеген жерде,
Салимгерий улу, шо не къалгъанды, не?
Сени ёлгенинги эшитгенде,
къалдым жангыз да кесиме сейирсине.
Кюнде жаннган булут кирик, фикир,
ёртен болуп, жанады башымда.
Саулай дукъумубуз кёргенча бир
жангыз кесинг кёргенсе дуньяда.
Эки кёзюм къургъакъды, жүрегим а — тар,
жаным къурман кьоюп кетген арбазынга!
Алгъынча дуньяда жауун бла къар
жауа турлукъдула къабырынга.
Санга дери, сенден сора да кёпледен
азат болгъандыла Аршны жулдузлары.
Шо ахырат тергеу бла — бир-эки кюнден
ёллюкбюз биз да — жарсыулу ахлуларынг.
Харипсе сен. Тюшдюнг ёлюм жесирликге.
...Жюрегинде сарнай кышны сууукъ жели,
чыгъалмайын азаплыкъны кишенинден,
санга жарсый къалгъанды

Байзулла Али.

Азатлыкъ назмула

Къолсузну бутлары болурла,
бутсузну къоллары болурла,
сокъурну сѣзлери болурла,
тилсизни кѣзлери болурла!

Къолсузла да алгъа барырла,
бутсузла да шоккуну алырла,
сокъурну да сѣзю болушур,
тилсизни да кѣзю болушур,—

душманла Журтума чапсала,
урушну отларын ачсала!

Дуньяла

Болмаз. Болмазлыкъ зат болмаз!
Болмазлыкъ зат а жокъду жерде.
Такъыйкъа да жулдуз солумаз
къурумгъа боялгъан кёкледе.

Биз кетебиз жулдуз жыйыннга,
арбазда уа эрийле къарла,
таулада да уучу жыйыннга
тишлерин кёргюзтелле жарла.

Биз кетебиз. Қиши тыялмаз.
Тыйыллыкъмыды тыйылмазлыкъ?
Къоркъакъны бийикге чакъырмаз
батырны чакъыргъан батырлыкъ.

Тылыны ийлеген аммала,
къаяла башында къаяла,
терекни юсюнде алмала —
ма алайдыла кёк дуньяла!

Биз кетебиз. Тюрлю дуньяла
чакъыралла узакъ кёклеге —
чакъыралла жүрек дуньяла
Аламны кёлюнде кёллеге!

Космонавтса! Учаса кёкге.
Алгъышлайма, жулдуз жоллагъа!
Мен кетеме адам жүрекке —
мен ушайма хирург къоллагъа.

Аламда, кёкледе дуняла,
сиз жанасыз, бизге арала,
кюсеулюк отлада къарала —
дуньяла ичинде дуньяла!

Биз кетебиз. Биз кетмей къалмакъ!
Дуньяла чакъыралла кёкден —
адамны дуньясын аталмакъ,
бийикде дуньягъа кетгенде.

Тыйыллыкъмыды тыйылмазлыкъ?
Болмазлыкъ зат а бармыды да?
Адамлыкъ учууда — батырлыкъ,
жулдузлу дуньяла — башымда.

Мен кетеме. Жарыкъ дуньяла
чакъыралла илхам кёклеге.
...Малкъарда уа кёксюл къаяла
батылалла Чирик кёллеге.

Жагъада

Терек бахчаладан ауа,
июль айны кюню барады.
Хамам пардан исси хауа
букъу къатыш уюп турады.

Жасмин чырпылада булбул
кюмюш макъамларын согъады.
Рахат жукълай, таулу ауул
тауну салкъынында бугъады.

Алтын айны да чыгъарын,
кюнню да чыгъарын сюеме:
мында кибик къууанчларым —
ахшам сайын бери келеме.

Шошлукъ ханслы жагъалада
айны нюрюн суугъа къуяды:
къууанч кетсе да, былайда
жюрек жарсымай, шошаяды.

Терек чапыракъла кибик,
рахатдыла сагъышларым да,
озгъан дертлик бла суюмеклик
кибикдиле къайгъыларым да.

Мени ангыламайын турдунг —
дертни дертге къатлайса:
мени насыбымы жойдунг,
кесинг а, жанчыгъым, къалайса?

Унутмасам да ол затны,
тилегенимча хар затха да,
тилейме мен насыплыкъны
санга, сени бла боллукъгъа да.

Умут, бузлу булут кибик,
жюрек тынчлыгъымы алады:
келип, алгъынча, суюмеклик
жашауума къайгъы салады.

Аны ючюн келип бери,
суугъа къарайма, олтурама:
алай бла мен тангнга дери
болмаз умут эте турама.

* * *

Жулдузладан тейри тѣкген нюрледиле
сезимлерим жүрек тамырымда,—
жарыкъ кѣзле мутхузча кѣрюнедиле
сени къарамынгы жарыгъында!

Жулдуз да, кюн да, ай да эсимдедиле,
сенсиз жырларча болмай дуньяда,—
ариу къашла эршича кѣрюнедиле
сени къашларынга ушатханда!

Жууукъ, ахлу, эгеч да бѣлюнедиле
суймекликни ѳртен отларында,—
Субай къызла сакъатча кѣрюнедиле
сени бла сюелген заманлада!

Кѣзюнг, къашынг, санынг да кѣлюмдедиле,
къарыу бере умут бла жашаргъа,—
адам сѣзле тапсызча кѣрюнедиле
санга суймекликни ачыкъларгъа!

Жазалмайма

Жазалмайма. «Жазарма»,— дейме,
алай, эшитмей жүрегим,
жазылмагъан затны кюсейме:
къалай гитчеди тилегим!

Сени къарамынгы кёрдюм да,
къоркъдум ол мор теренликден.
О кёк жинким! Къайда кюйдюнг да,
къайда кетгенсе эсимден?

Ассы тюшлеримде туугъанса,
эрттен умутумда ёсдюнг.
Кимге да блаймы сен болгъанса?
Жангыз меними кюйдюрдюнг?!

Жазалмайма. Жазгъан да бошду.
Бир зат да жокъду эсимде.
Жукъум, бёрю сыртыча, бозду,
жулдуз кёрюнмей тюшюмде.

Сюймекликге угъай десенг,
жилярма, не этгин, тёзалмай.
Сюймекликни нюрюн жазалмай,
жазалмайма бир зат да мен.

Къыш кюн айтылгъан назму

Жашайма чиммакъ-акъ жерде.
Жауады къар. Къалай ариуду акъ!
Алай эди сабий тюшлеримде
акъ гюлледен топпа-толу аулакъ!..

Жашай эдим жашил жерде,
къарай жашил сыртдан жашил тангнга!
Алай эди жашлыкъ кюнлеримде,
жетмиш жылны санай кукук манга...

Жашай эдим сары жерде,
сары бетли болуп нартюх, будай.
Алай эди ма быйыл кюзюмде,
жюрек къарыу бла базыу алдай!..

(Шо бюгюнча жауар да къар арбазымда,
жашарма чиммакъ-акъ къардан толгъан
жерде:
жашаууму жетмишжыллыкъ къышларында
къайсы алдаулукъну отун ышырма мен
жюрегимде?..)

Ийнанмайын кѣалай тургѣун?

Кимге ийнанайым? Кимге
ышанайым ичги сѣзлерими?
Кимге ачыкѣлайым жюрегими? —
Ансыз боллукѣма ёлюрге.

Ийнанмайын кѣалай тургѣун?
Ышанмай да кѣалай бла
жашагѣын?
Гыргырчыны да тыйчы ушагѣын,
кефлик алса ауузлугѣун?..

Ой-ей! Пурмай* болдум, апа!
Болурму ахыры бу хапарны?..
Булбул кибик жырларча, чагѣырны
топпа-толу кѣуйсун шапа!

* Пурмай (кѣзаха тил) — тамаша.

Кюсемеклик

Ёмюрлюк бузларын эритирча,
къаялары жашил жыйрыгъын
кийип,
къууанчымы сау дунья эшитирча —
къайда болур ол бийиклик?!
Жокъ эсе уа эсенлик,
жашаууму башха жанына бурурча,
жарсыууму тунчукъдурурча —
къайдан табайым теренлик?!
Болурла бийиклик, теренлик да,
алай а жокъду унутмакълыкъ:
бирини аты — эркинликди,
бирсини аты уа — тутулмакълыкъ.
Мен жесир болгъан юйюмде
эркинлик — жулдузлу чырдымды,
тёрт къабыргъам а — ырдымды,
ёмюр таслыкъ — тюбюмде...

Кимме мен? Жаныуармы? Адаммы?
Аршны найрагъына керексиз
суху жел элтген чапракъданмы
игиме? Айтчыгъыз сиз!
Къаяларым, жашил жыйрыгъын
кийип,
ёмюрлюк бузларын эритирча,
къууанчымы сау дунья эшитирча —
къалай болгъун аллай бийик?!

Стансала

1

Эртте окъун суймеклигим
жанды да, ангылайма мен —
кюеди энтда жүрегим,
алай аны бла кюйдюрмем
бир кишини да жүрегин,
шо жокъду аллай керегим!

2

Жаханымде тургъанча, мен
болгъанма бир-бир кюнледе —
кесинг да билмегенлей, сен
къыйнай тургъанса да жерде,
алай а, не эсе да, мен
ашыкъмадым жаханымден.

3

Ашыкъмадым да жаннетге
сен жашагъан жаханымден,
эртте ушап хауле итге,
айырылгъанма юйюмден,
жолум да болмай ызыма —
Гюрхожанда арбазыма.

Келсе, ийнан, жарсыу келлик
 заман: «Къалайса?» — деп сормаз.
 Шо болмагъанча ёлмезлик,
 жарсыу да кёрмеген болмаз.—
 Ачы эди да жууабынг,
 татлы болурму азабынг?!

Билдим, онгсутмады сени
 эртте окъун суймеклигим.
 Эсгермесенг да сен мени,
 кюер сени да жүрегинг.—
 Къачмазса, къачмагъанча мен,
 санга жаннган жаханымден!

Кюн бла кече

Аулакъланы юсюнде
къап-къара Ат чабады,
жулдузланы тюбюнде
ауузлугъун къабады!

Аны ызындан а акъ,
кюн кибик, Ат чабады!
Кимден да ол алгъаракъ
кёкню жерге атады!

Къайда эсе уа бирде
не зат да табылады:
Атла этген чариште
Къой Ыз мутхузланады.

Арш кенгликни шартлары
жылтырагъынчын кёкде,
бу жашауну Атлары
чариш этсинле жерде!

Кёллениу

Не этгин, тенгим, санга?
Бардыла дау да, тырман да,
къар да, боран да, туман да
къадалдыла да манга,

ай да кёрюнмей къалды,
булутланымы бийлейди?
Жокъдула Жетегейле да,
Темиркъазакъ да батды.

Къыш сүүукъла келдиле,—
чакъмайдыла гюллерим да,
жокъдула тынч кюнлерим да,
умутларым кетдиле...

Ким эди ол мынафыкъ?
Къоркъмачы, назмучу, аман!
Абындыралмайды хаман,
кёп кыйнаса да, сатлыкъ!

Бир кюн бирде чагъарла,
къоркъма, мууал гюллеринг да,
тынч, насыплы кюнлеринг да
чууакълыкъда жашнарла!

БАШЛАРЫ

ЖАРАЛЫ СОЛДАТ

«Наратым, эменім...»	5
Заманланы бешиклери	6
Прометей	7
Мудахлыкъны тенгизн	8
Тамырла	10
Буз тенгиз	11
Адамлыкъ	14
Сынымда боллукъ назмула	15
«Алгъынча дайым...»	16
«Ашыра кечелени...»	17
«Таза аяз ургъан заманлада...»	18
Жаралы солдат	19
«Къоркъма къардан да...»	22
«Тауланы агъаргъаны...»	23
«Нени излей...»	24
«Сагъыш этеме...»	25
Анама айтылгъан баллада	26
«Заман озады» — дедиле манга...»	28
«Рахын болуп жатсам...»	29
Сени бла. Сенсиз	30
Зангырдагъан баллада	31
«Сызгъыра эди жел...»	33
«Эшите эдим...»	34
«Жазда жауунла жаудула...»	35
Тауланы ауана балладасы	37

Къажаулукъну балладасы	39
«Къыйынды жангы сѣз айтхан...» . . .	41
Юлюшом	42
Жер баллада	43
Жерге айтылгъан сѣз	46
Чирпик кѣлню жагъасында	48
«Къарачы, кюн къалай арну чыгъады...» . .	50

ШОШ МАКЪАМЛА

«Жылтырайдыла дум къашларынг...» . .	53
--------------------------------------	----

ЭКИ КЪУЮ

Заманига сѣз	71
Айламала	72
Къошда	73
«Кече туманда...»	75
Соруу	77
«Кѣреме сур бийикледен...»	79
«Мени сюйгенниги...»	81
Кертинчи тенгле	82
«Мадарсыз, къарыусуз да бола...» . . .	83
Тѣрт назму ауана	84
«Кѣзге илинмейин...»	87
«Къайдаса?...»	89
«Зарлылыгъынг къарады...»	90
Эки къую	91
«Жашау — мамыр...»	92
«Неге жарсыйса...»	93
«Биреу узун бичакъ къыя...»	—
«Къойчу, жаным...»	94
«Биринчи сюймеклик...»	95
«Ёлген аммаланы...»	97
«Жюрекин жарсыуу...»	99
Байзуллаланы Салимгерий улу Ахматны ёл- генине	100

Азатлыкъ назмула	101
Дунпяла	102
Жагъада	104
«Жулдузладан тейри тѣкген...»	106
Жазалмайма	107
Къыш кюн айтылгъан назму	108
Ийнанмайын къалай тургъун?	109
Кюсемеклик	110
Стансала	111
Кюн бла кече	113
Кѣлленчу	114

Али Локманович Байзуллаев

ПАДУЧИЕ ЗВЕЗДЫ

С т и х и

На балкарском языке

Редактор *С. М. Могтаева*

Художник *М. Ш. Татроков*

Художественный редактор *Ю. М. Алиев*

Технический редактор *Н. М. Рахаева*

Корректор *Р. А. Кучменова*

ИБ № 1299

Сдано в набор 21.09.85. Подписано к печати 03.12.85.
Ч02149. Формат 70×90¹/₃₂. Бумага типографская № 1.
Гарнитура литературная. Печать высокая. Усл. печ. л.
4,39. Усл. кр.-отт. 4,57. Уч.-изд. л. 3,12. Тираж 600 экз.
Заказ № 9116. Цена 30 к.

Издательство «Эльбрус»

Нальчик, ул. им. адмирала Головки, 6

Полиграфкомбинат им. Революции 1905 года

Госкомиздата КБАССР

Нальчик, проспект им. Ленина, 33

Байзуллаев А. Л.

Б 182 Падучие звёзды : Стихи.— Нальчик :
Эльбрус, 1985.— 120 с.

30 к. 600 экз.

Своеобразное восприятие мира, любовь к отчому краю, любовь и дружба — вот основополагающие мотивы поэтического сборника.

Б 4702100000-119
М 125(03)-85 — 45-85

С(Балк)2

БАГЪАЛЫ ОҚЪУУЧУЛА!

*Бу киталны юсюнден оюмугъузну бу адрес
бла жазарыгъыгъызны тилейбиз:*

*Нальчик шахар, Головки орамы, 6
«Эльбрус» китап басма*